

Великој економској кризи, кроз коју свет управо пролази, претходио је дуг период постепене ерозије капиталистичког морала. Упркос јасној видљивости овог феномена, у анализама узрока који су довели до данашње кризе ова тема углавном се не отвара.

Однос економије и етике одувек је био важан за функционисање економског система. Макс Вебер, зачетник модерне социологије, бавио се овим проблемом у свом чувеном есеју с почетка 20. века, под насловом „Протестантска етика и дух капитализма”. Развој капитализма Вебер великим делом везује за специфичну етику протестантских деноминација насталих на основама калвинизма.

Капиталиста „протестантског кова” скроман је до аскетизма, вредан, частан и социјално одговоран. Његов мото би се могао свести на став да је „поштење најбоља политика”. У оваквом капиталистичком универзуму етика није само ствар појединца, његове вере и савести. Над личним моралом бде и верска заједница којој предузетник припада, а припадност заједници је потврда његове честитости и гаранција свима који са њим ступају у пословни однос, док је изопштење из заједнице вероватно и крај пословне каријере.

И поред похвале протестантској етици, Вебер пише да се то пуританско осећање живота мења и да је његова духовна подлога све тања. Уместо на веру и савест, предузетник се, фарисејски, све више ослања само на законе. При самом крају свог дугог есеја, Вебер пророчки скицира лик новог капиталисте који се полако помаља: „Људи од струке без духа, људи од уживања без срца; ово ништавило уображава да се попело на раније никада недостигнут степен хуманитета”.

Дух тог новог капитализма најбоље се може сажети познатим слоганом берзанског шпекуланта са Волстрита, Ајвана Боскија (Ivan Boesky), да је „грамзивост исправна (добра)”. Нови капитализам је пре аморалан него неморалан. Он се данас не ослања на веру, савест или етику, већ на адвокате. Такав ментални склоп добрим делом преовладава у свету великих корпорација и тријумфује у финансијском сектору.

Економска криза би ово стање духа и на њему изграђен економски модел могла жестоко тестирати. Ако криза не буде савладана током 2009. године, а изгледи су минимални, дебата о новој капиталистичкој етици могла би се отворити, не у академским институцијама, већ на улици. А то је амбијент који више држи до Молотова и његовог коктела, него до Вебера и његових есеја. Последња збивања у Грчкој могу бити наговештај олује која се спрема.

У анализи односа између етике и кризе поучно је осврнути се на Јапан и његова искуства, с обзиром на то да се генерална проба данашње економске кризе тамо већ догодила и добила назив „изгубљена деценија”.

Почетком деведесетих година 20. века Јапан је ушао у рецесију и стагнацију која је трајала око десет година. Почетак кризе био је сличан данашњој – дошло је до спектакуларног слома тржишта некретнина, слома берзе, и до страховите кризе

Криза етике и етика кризе

Пише: Небојша Катић
среда, 31 децембар 2008 12:00

финансијског система. Јапанска криза је била ограниченог географског домета и њене разорне ефекте апсорбовала је превасходно домаћа економија.

На медијској сцени, ова дуготрајна криза је прошла готово незапажено. Осим академских кругова и професионалаца из света финансија и бизниса, њом се нико није превише бавио. Са Далеког истока нису долазиле драматичне слике које обично иду уз економске кризе великих размера – није било масовних уличних нередa, сукоба са полицијом или јуриша на продавнице право кроз излог.

У десетогодишњем периоду, јапанска економија је укупно порасла за само девет одсто. Стопа незапослености се удвостручила, али је и тако удвостручена била нижа од стопе незапослености развијених економија које нису биле у кризи. Када је достигла свој максимум 2002. године, стопа незапослености у Јапану је износила само око 5,4 одсто.

У процесу модернизације Јапан је следио западне узоре, али никада није постао западно друштво. Његова социјална структура није се битно променила, нити се Јапан одрекао своје специфичне културе и традиције, у чијем је темељу стална тежња ка хармонији. У таквом контексту, социјална кохезија и солидарност су изузетно важни и на њих је ослоњен неписани друштвени споразум који тежи да гарантује сигурност радног места и пуну запосленост. Ово је специфично јапански феномен и њиме се може објаснити због чега период дуге економске депресије није разорио друштво, нити га увео у период социјалног хаоса и нестабилности.

Терет јапанске економске кризе је поднело цело друштво, а не само његови најслабији делови. Јапан из кризе није изашао неоштећен, али ниједно развијено западно друштво не би издржало тако дуготрајну и дубоку кризу са релативно мало социјалних последица.

У савладавању данашње кризе све очи упрте су у економску политику. Могло би се догодити да је излаз из овог амбиса подједнако на страни етике колико и економије. Пословне и политичке елите полагаће испит, не само менаџерске и економске вештине, већ и испит људскости и мудрости. Ако је судити по реторици која ову кризу прати, највећи број западних, али и источноевропских друштва је неспреман за тај испит.

www.nkatic.wordpress.com

(Политика, 30.12.2008)